

Ulkoasiainvaliokunta

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus 2023

JOHDANTO

Vireilletulo

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus 2023 (K 17/2024 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- puheenjohtaja Ville Kaunisto, Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta
- kansainvälistenasiain neuvos, Euroopan neuvoston ja Etyj-valtuuskunnan sihteerin Maria Fagerholm, Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Parlamentaarinen yleiskokous on tärkeä osa Etyj-kokonaisuutta, johon kuuluvat sen lisäksi päättävänä elimenä hallitustenvälinen Etyj, demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto ODIHR sekä Etyjin kenttämissiot.

(2) Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen kertomusvuoden 2023 toimintaa leimasi Venäjän käynnistämän hyökkäyssodan jatkuminen Ukrainassa. Toimintakertomuksesta ilmenee, että yleiskokous tuomitsi edelleen Venäjän sotatoimet ja peräänkuulutti keinoja saattaa Venäjä vastuuseen. Lisäksi yleiskokous ilmaisi vahvan tukensa Ukrainalle ja korosti, että Ukraina taistelee länsimaisten arvojen, vapauden ja demokratian puolesta.

(3) Muista Etyj-alueen konflikteista erityisesti kaksipäiväinen sota Vuoristo-Karabahissa ja sen vaikutukset Armenian ja Azerbaidžanin suhteisiin olivat esillä yleiskokouksen istunnoissa ja keskusteluissa.

(4) Toimintakertomuksessa todetaan, että Etyjiä leimasi kertomusvuonna uskottavuuskriisi. Päättöksenteko oli miltei pysähdyksissä, järjestön budjettia ei ollut konsensusvaatimuksen vuoksi hyväksytty vuoden 2021 jälkeen, ja rahat olivat käytännössä loppumassa. Ratkaisematta olivat pitkään myös vuoden 2024 puheenjohtajamaan valinta sekä jatko korkeiden luottamushenkilöiden mandaateille, jotka umpeutuivat loppuvuodesta 2023. Lopulta löydettiin ratkaisu, jossa Malta valittiin Etyjin puheenjohtajamaaksi vuodelle 2024 ja luottamushenkilöiden mandaatteja pi-

Valiokunnan mietintö UaVM 8/2024 vp

dennettiin yhdeksällä kuukaudella. Toimintoja pystyttiin rahoittamaan osallistujavaltioiden vapaaehtoisilla tuilla.

(5) Venäjä-kysymys on ollut parlamentaariselle yleiskokoukselle vaikea myös vuonna 2023. Yleiskokous yritti jo vuonna 2022 löytää yhteisen näkemyksen Venäjän osallistumisesta Etyjin toimintaan, kun se räikeästi rikkoo kaikkia Etyjin periaatteita. Konsensus miinus yksi -periaatteen vuoksi yleiskokous ei ole pystynyt tekemään päätöksiä, jotka rajoittaisivat Venäjän osallistumista. Venäjän osallistumista yleiskokouksen sääntömääräisiin kokouksiin on pystytty käytännössä rajoittamaan lähinnä isäntämaan viisumipäätöksillä. Lisäksi saadun selvityksen mukaan Venäjän osallistumisoikeuksia järjestön toimintaan rajoitti loppuvuodesta Venäjän päätös jättää jäsenmaksunsa maksamatta. Jos osallistujavaltio ei ole maksanut jäsenmaksuaan yhdeksään kuukauteen, sillä ei yleiskokouksen sääntöjen mukaan ole oikeutta äänestää ennen kuin maksu on suoritettu.

(6) Ulkoasiainvaliokunta toteaa Etyjin olevan järjestönä äärimmäisen haastavassa tilanteessa Venäjän hyökkäyssodan myötä. Toiminta rikkoo räikeästi Etyjin Helsingin päätösasiakirjaa, johon myös Venäjä on sitoutunut. Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että Suomen valtuuskunta osallistuu aktiivisella panoksellaan keskusteluun Euroopan turvallisuusjärjestyksen tulevaisuudesta ja painottaa Etyjin periaatteiden ja sitoumusten merkitystä sekä pyrkii kaikilla tasoilla vahvistamaan järjestön toimintakykyä. Tämä on tärkeää myös osana Suomen vuoden 2025 Etyj-puheenjohtajakauden valmistelua.

(7) Edustaja Kauman valintaa Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen puheenjohtajaksi kertomusvuoden kesällä valiokunta pitää vahvana luottamuksen osoituksena Suomelle. Puheenjohtajuus antaa lisää mahdollisuuksia toimia aktiivisesti Etyjin toiminnan tukemiseksi ja yleiskokouksen roolin vahvistamiseksi Euroopan muuttuneessa turvallisuusarkkitehtuurissa. Valiokunta pitää tärkeinä edustaja Kauman puheenjohtajakauden alkupuolen painotuksia Ukrainan tukemiseksi, rauhan edistämiseksi Etelä-Kaukasiassa ja humanitaarisiin kysymyksiin liittyen. Tärkeää on ollut puheenjohtaja Kauman aktiivinen työ Ukrainan tukiryhmässä muun muassa Venäjälle pakosiirrettyjen ukrainalaislasten palauttamiseksi Ukrainaan sekä sotarikollisten saamiseksi tuomiolle.

(8) Ulkoasiainvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa kiinnitettiin huomiota siihen, että vaikeasta tilanteestaan huolimatta Etyj onnistuu tukemaan Ukrainan lisäksi myös muita lähialueiden maita, mikä vahvistaa maiden turvallisuutta ja tukee niiden demokratiakehitystä sekä oikeusvaltioperiaatteiden ja ihmisoikeuksien kunnioittamista. Etyj tekee tärkeää yhteistyötä näissä teemoissa Keski-Aasian, Etelä-Kaukasian ja Länsi-Balkanin maiden sekä Moldovan kanssa. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös parlamentaarisen yleiskokouksen työssä huomioidaan erityisesti Keski-Aasian maiden kasvava kiinnostus lisätä Etyj-yhteistyötä.

(9) Vaalitarkkailu on Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen keskeisimpiä toiminnan muotoja. Kertomusvuonna yleiskokous tarkkaili presidentin- ja parlamenttivaaleja Turkissa, parlamenttivaaleja Puolassa ja ennenaikaisia parlamenttivaaleja Serbiassa. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeinä saamia tietoa, että Suomen valtuuskunnan jäsenet osallistuivat vaalitarkkailutyöhön aktiivisesti. Vaalitarkkailu on yleiskokouksen operatiivista toimintaa, ja keskeistä on, että näitä tehtäviä voidaan täysimääräisesti toteuttaa Etyjin alueen demokraattisten prosessien turvaamiseksi.

Valiokunnan mietintö UaVM 8/2024 vp

(10) Valiokunta korostaa myös Etyjin kenttämissioiden tekemän työn tärkeyttä ja tuloksellisuutta ja pitää tärkeänä, että Suomi osaltaan pyrkii kaikilla tasoilla turvaamaan kenttämissioiden työn myös jatkossa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ulkoasiainvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 17/2024 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Helsingissä 8.10.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kimmo Kiljunen sd
varapuheenjohtaja Sofia Vikman kok
jäsen Pekka Haavisto vihr
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Antti Kaikkonen kesk
jäsen Atte Kaleva kok
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Jarmo Lindberg kok
jäsen Veijo Niemi ps
jäsen Tytti Tuppurainen sd
jäsen Ville Vähämäki ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tiina Larvala